

QUAKE SAFE YOUR HOME

**IA SAOGALEMU LOU FALE
MAI MAFUI'E**

FAALELEI. FAAMAU.
AUA NE'I GALO.

**Natural Hazards
Commission**
Toka Tū Ake

www.naturalhazards.govt.nz/be-prepared

@naturalhazardscommission

Mafui'e

Ma Niu Sila

Australian Plate

Pacific Plate

E le'i te'i te'i maua le igoa tauvalaau o Aotearoa o 'motu maluelue.' O tatou, o tagata Kiwi, ua tatou nonofo i se tasi o atunuu o le lalolagi ua sili ona aafia soo i mafui'e ma e lülūina lo tatou laueleele i tausaga taitasi pe ā ma le **150 mafui'e** malolosi e lagonaina e tagata.

O le tele o mafui'e e itiiti lava se aafiaga ia i tatou, peitai talu ai nei lava ua iloga lo tatou talafaasolopito i le tele o mafui'e ua matuā faaleagaina ai meatotino ma manunu'a ai tagata.

Ua tatou iloa e iai se isi mafui'e mata'utia o le a tupu, ae tatou te lē iloa poo afea tonu e tupu ai, ae poo fea foi o le a lülū ai. Pau le mea ua tatou iloa, o le nofo sauniuni i le taimi lenei o le a puipuia ai lou fale ma ē pele ia te oe.

O le matafaioi a tagata taitoatasi le nofo sauniuni mo mafui'e

Pe o e nofo i Aukilani poo Alexandra. Nofo mautotogi pe i sou falemotu. Nofo i se fale tutasi pe i se atufālega (apartment). E moomia e i tatou uma ona faatino laasaga o le **Faalelei. Faamau. Aua Ne'i Galo.** e sauniuni ai o tatou fale mo mafui'e.

O le tele o laasaga o loo ta'ua i lenei tamaitusi e mafai ona faia e i latou ua iai tomam masani e faatino ai lava e i latou galuega (DIY). O isi mea, e sili pe a tuu i tama sasa'o. Afai e te lē o mautinoa poo ā galuega e ono faasā ona fai, siaki i le tou pulega faalotoifale poo se kamuta ua iai se laisene. Afai o le a faia lava e oe nisi galuega, ia faamautinoa o loo e saogalemu.

O le tala fiafia i le tele o laasaga o loo ta'ua iinei, o le taimi lava e mae'a ai ona fai, e leai se isi mea e toe mana'omia ona fai — e te lē toe popole foi i ai.

O le taimi sili ona lelei lenei e amata ai, tatou amata loa...

A o faasolosolo lau taga'i i laasaga eseese, fai ma e taula'i i faailoilo (icons) nei e faafaigofie ai ona ta'ialaina oe:

Laasaga ia ave i ai le faamuamua ina ia fesoasoani e puipuia lou fale mai se faaleagaina e matuā taugata le toe faaleleia.

Laasaga e mafai ona faatino lava e oe (DIY) i ni tomam masani.

Laasaga faigofie mo sauniuniga e mafai ona faamae'a i totonu o le 30 minute pe itiiti ifo foi.

Luga o lou fale

Ālaasu e fai i piliki ma simā

Taga'i i le tualuga o lou fale. Pe o iai se ālaasu e fai i piliki poo faasimā ua sili a'e i luga o le tualuga? E tele ālaasu faapea na solofa uma ifo i lalo i mafui'e ua tuanai, ma matuā faaleagaina ai nisi o fale ma faamanu'alia ai tagata.

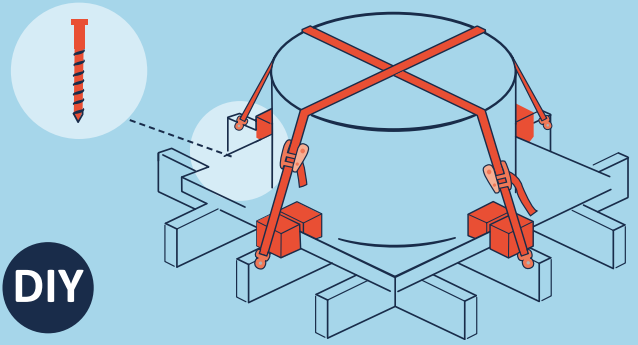
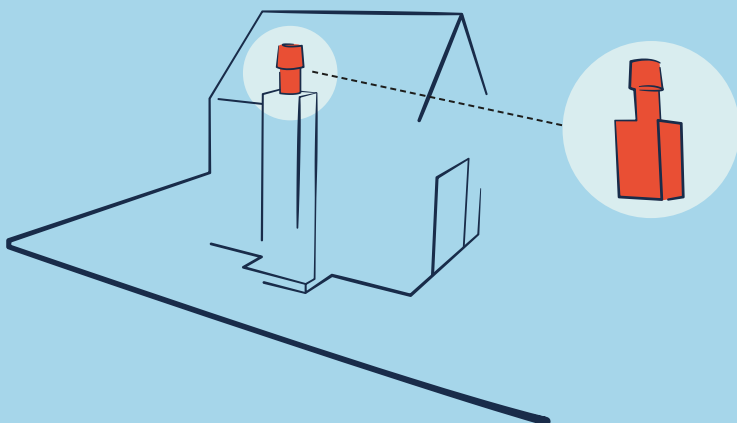
E telē se lamatiaga o ālaasu piliki ma simā e faatutū e aunoa ma ni u'amea o faamalolosi ai. E ono faigata ona iloa atu i le pito i fao o le ālaasu poo iai ni u'amea o faamalolosi ai, ae afai na fausia lou fale i tua atu o le 1970, atonu la e leai ni u'amea o faamalolosi ai.

Fai ia saogalemu

- Afai e lē o toe faaaogāina le tou ālaasu, aveese loa.
- Afai o e faaaogāina lava se ālaasu, sui le vaega lena e sili a'e i luga o le tualuga i se mea u'amea e māmā.
- Afai o lou fale o se fausaga e patino lona mamauina (character or heritage home), atonu e mafai ona suia lona ālaasu i se ālaasu e 'foliga tutusa' lava ae māmā atu.

FAUTUAGA

O le tele o galuega e faatino mo ālaasu e sili pe a tuu e fai e i latou ua iai le tomā faapitoa, talanoa atu la i se tufuga ua iai sona laisene poo le tou pulega faalotoifale e uiga i mea e aofia ai i le aveesea poo le toe suia o le tou ālaasu.

DIY

Tanevai e faatutū i luga o le fale

E tusa lava pe lē o toe faaaogāina, ae telē se lamatiaga o na tanevai o loo faatutū i luga o le fale pe a lūlū se mafui'e pe a pa'ū sa'o ifo i lalo mai le tualuga o le fale, pe pa'ū ese ma le tualuga o le fale. Ae sili atu ona telē le lamatiaga pe afai o tumu i vai, e moomia ai lava ona faatulaga ia mau lelei, pe aveese loa.

Fai ia saogalemu

- Tu'itu'i mau ni poloka laupapa i vaega e fā e faataamilo i le pusa (tray) o loo faatū ai i totonu le tanevai ona faaofi lea o poloka laupapa i le va o le pusa (tray) ma le tanevai.
- Faaaogā fusi e sai ai i lalo faataamilo i le tanevai ina ia faamau atu i faavaa o iviivi o le tualuga o le fale.
- Afai o loo faaaogā le tou tanevai, talanoa atu i se tagata ua iai le tomā mo le faapipiina o ni faamau e faigofie ona toe fetuuna'i i le va o le tanevai ma paipa o loo sapalai atu ai le vai i le tane.
- Afai e lē o toe faaaogāina le tou tanevai, e sili ai loa ona aveese ma le saogalemu.

Mea mamafa o loo ato ai le fale

E oo atu i le 4.5kg le mamafa o se tile e tasi e ato ai le fale – e matuā tugā lava le faaleagaina o mea e i'u iai pe a to'ulu ese pe to'ulu sa'o ifo i lalo mai le tualuga.

Fai ia saogalemu

- Aveese mea mamafa na e ato ai lou fale, e pei o simā poo slate tiles, ae sui i ni mea māmā e pei o u'amea corrugated iron poo metal tiles.
- Ia faamautinoa ua matuā faamau lelei i le faavaa o iviivi o loo pito i totonu mea mamafa o loo ato ai le fale. E masani ona faaaogā uaea e saisai ai tiles i le faavaa o iviivi ae e iai foi isi faiga e mafai ona faaaogā. E lē tatau ona 'o'o, elea pe ta'e nati poo fao vilivili e faamau ai.

Autafa o lou fale

Puipui o le fale

Atonu e lē o iai ni u'amea o faamalosi ai totonu o piliki o le si'o pito i fafo (pei o piliki piilua) ma poloka o puipui simā, pe afai na fausia lou fale i tua atu o le 1950.

O fale na fausia i tua atu o le 1930, e masani ona puipui muamua i ni laupapa lauiti le puipui ona faaaogā lea o le simā e pō ai le pito i fafo o puipui, e le'i faia mo se fuafuaga ia puipuia ai mai se mafui'e.

E telē lava se afaina o ituaiga puipui nei pe a lūlū se mafui'e.

Fai ia saogalemu

- E te ono moomia se kamuta ua iai se laisene mo se fesoasoani e siaki puipui o lou fale ma fai se galuega e toe faamalosi pe sui ai puipui.

FAUTUAGA

Afai e mafai, taumafai e tuu faatasi le galuega lenei ma isi galuega toe faaleleia poo ni galuega fausia – e sefe ai le taimi ma tupe.

Puipui e taofi ai le palapala

O puipui ia e taofi ai le palapala, e mafai ona ta'e, solo pe malepe i lalo ona o le malosi o se mafui'e.

Fai ia saogalemu

- Siaki poo lelei ona fausia ma faatumauiina le malosi o puipui e taofi ai le solo o le palapala i lou fanua. Atonu e maua i faamaumauga a le tou pulega faalotoifale i faila o lou fanua ni faamatalaga e uiga i puipui o loo taofia ai le palapala. Atonu sa fausia puipui tuai nei a o le'i moomia ni tulafono tau fausaga (Building Code) ma e foliga mai e lē faigofie ona tatālia ni tulaga faaletonu.
- E tāua le mata'itu ma vaaia lelei puipui o loo taofi ai le solo o le palapala, e faaitiitia ai le faaleagaina. Mataala i faafitauli e vave tutupu: ni vaega ua ta'e, ua lo'u pe ua pi'o, ua ati mai totonu le sosolo o a'a o laau, pe ua tulei ai i tua le puipui, ma ua poloka pe vaiti paipa e faaalu ai le vai (pe afai o se puipui e pipii uma piliki – solid wall).
- Afai e te manao e toe faaleleia puipui o loo iai i le taimi nei, e sili le maua mai o se fautuaga mai se inisinia ma le tou pulega faalotoifale.

Fagu kesi e faatutū i fafo

E mafai e lūlūga ona matagataga ai pe ta'e paipa ma liki ai i fafo le kesi mai le fagu kesi – o se matuā lamatiaga pe a uma se mafui'e.

Fai ia saogalemu

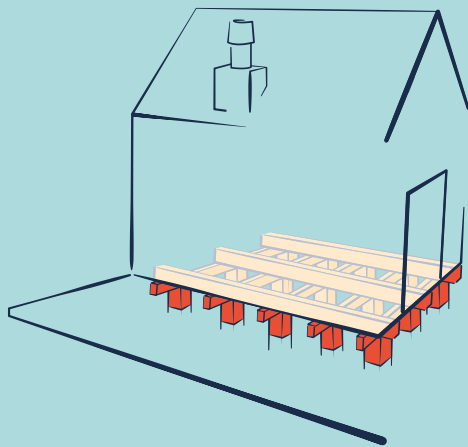
- E tatau ona faatutū lelei fagu kesi i se fola gatasi, e pei o se fola simā, ma ia fusi i se filifili e faamau atu ai i le fale.
- E tatau ona fusi le ogatotonu o le fagu kesi i le filifili lea e faamau ai, ae afai o iai se mea o taofi ai le pito i lalo o le fagu mai le ono see i le palapala, ona tuutuu lea i luga o le fusiga i le filifili.

FAUTUAGA

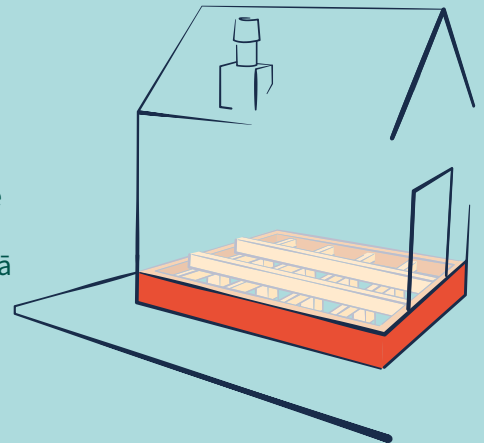
Ia faamautinoa o loo e silafia le itu o loo iai ki e tapē pe a tupu se faalavelave faafuase'i ma ki mo le kesi, paoa ma le vai. Pe a tapē le kesi o mea autū nei, o le a e moomia se tagata e iai sona tomā faapitoa na te tatalaina pe a toe faaola.

Lalo o lou fale

Faavae e faatū i luga o lagolago (agavale) ma le faavae e faatū i luga o lagolago ma si'o i le simā (taumatau)

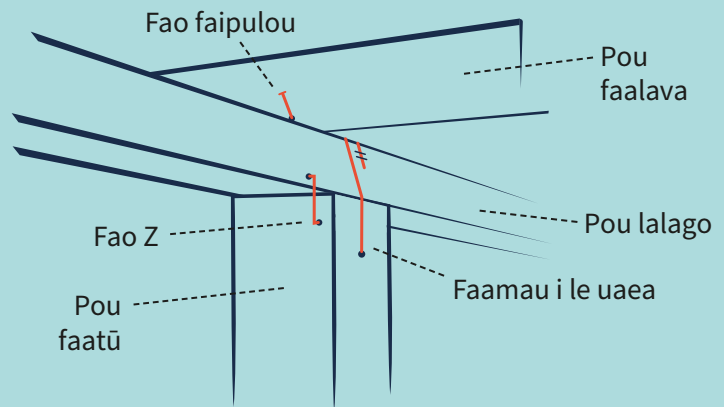
Faavae

O le tele o fale i Niu Sila ua lē toe fauina ni faavae laupapa, lea e iai le avanoa i lalo (e ta'ua o le fola lagolago – sub-floor) i lalo o le fale.

O fale o loo iai ituaiga faavae nei, e tāua ona matuā faapipii lelei faavae ma ia mau lelei sooga ma le fale i luga – o le a lē maluelue gofie ai ma malepe.

Fai ia matuā malosi

- Siaki poo lelei uma sooga (leai se mea o lusi, elea, motu, ta'e pe misi) i le va o pou lalago ma pou faatū, ma le va o pou lalago ma pou faalava.
- Afai e lē o lava mea o sosoo ai, ua tatau loa ona faaaogā uaea, o fao vilivili poo faaū e sosoo ai. E iai nisi mea e faaaogā e sosoo ai o loo maua i le tele o faleoloa o meaufale (hardware) – o loo faailoa atu nisi o na mea i le diagram i le itu taumatau.
- O fusi e aogā e lalago ai le faavae ina ia taofi ai le maluelue pe a lūlū se mafui'e. Saili i se kamuta poo se inisinia ua iai se laisene, mo se fautuaga i mea e faaaogā e lalago ai le faavae, aemaise pe afai e lē o faasimāina le puipui o le faavae o lou fale, pe o le faavae lagolago lea e pito i lalo (subfloor) e sili atu ma le 600mm le maualuga i luga a'e o le palapala.
- Afai ua amata ona iloa le pala o faavae i luga o lagolago, ua tatau loa ona sui.

Gati e faamau ma sosoo ai le fagu kesi ma mea tau palama

O pito e sosoo ai paipa e ta'i ai le kesi ma le vai e ono motusi pe a lūlū se mafui'e. E telē le faaleagaina o lou fale pe faamanu'alia tagata, pe a liki se kesi poo le vai.

Fai ia saogalemu

Vaai se tagata e agavaa na te faapipiia ni gati e faigofie ona fetuuna'i i le va o lau fagu kesi poo le paipa foi, ma paipa o loo faaalu ai le kesi poo le vai. E telē ai le va e feme'ia'i ma foia le liki o le kesi poo le vai.

FAUTUAGA

Ia faamautinoa o gati o loo faaaogā e faamau ai mea (fittings) o loo fetau ma le malosi o lou fale. Mo se faaitaiga, soo se u'amea o loo faaaogā e sosoo ai lagolago i totonu o le 600mm o le palapala taalaelae, e tatau ona faaaogā le ituaiga u'amea 304 e lē elea gofie. Afai e te lē o mautinoa, fesili i se tufuga ua iai se laisene.

Totonu o lou fale

Kalone vaivevela

Afai e pa'ū ese le kalone vaivevela e mafai ona telē se faaleagaina o mea e fua i le telē ma le mamafa o le kalone, pe ona ua liki mai le suavai ma le kesi mai paipa ta'ei. E tatau ona puipuiamalu kalone vaivevela uma mai le faaleagaina i mafui'e. O le mea e lelei ai, e faigofie lava le faiga ina ia saogalemu.

Fai ia saogalemu

- Siaki le telē ma le foliga o lau kalone vaivevela. E moomia ni fusi u'amea se lua e fusimau ai kalone vaivevela e itiiti ifo i le 200 lita e ofi ai, ae tolu pe sili atu ni fusi u'amea e moomia mo kalone vaivevela lapopo'a. Afai e lē mafai ona opo i fusi nei le 100mm o le pito i luga poo le pito i lalo o le kalone vaivevela, o le a moomia la nisi fusi faaopoopo.
- Faatau mai se faleoloa o mea faufale ni mea faigaluega e fetauti lelei mo le taofiofia ia mau lelei le kalone vaivevela. O mea e aofia ai fusi, lagolago, fao vilivili ma mea e fufulu ai o le a e moomia.
- Faapipii puipui e poloka ai. E tusa foi pe fusi, e mafai lava ona maluelue solo se kalone vaivevela. Ina ia puipuia mai lena mea, faapipii ni poloka se lua ta'i 50 x 50mm le uumi aga'i i luga ia tutusa ma le mauululuga o pito taitasi o le kalone vaivevela. E tatau ona faapipii atu nei poloka i le si'o o le puipui e faaogā fao e 100 x 3.75mm le uumi ia oo i le loloto o le 600mm i le ogatotonu.

Ogaumu e tafu i fafie

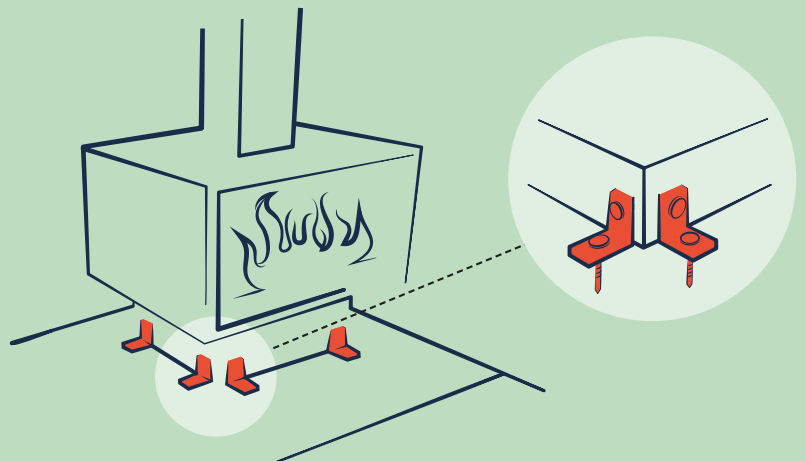
E mafai ona pa'ū se ogaumu e tafu i fafie e lē o pipii lelei i se mea, pe a lūlū se mafui'e, ma e telē lava se lamatiaga o le ono sasao ai o se afi.

Fai ia saogalemu

- Taumafai e luelue mālie le ogaumu pe a te'a le vevela – afai e lue atu ae maluelue, lona uiga e lē o mau lelei ona taofi.
- O ogaumu uma lava e tatau ona iai faatonuga mo le auala e taofi mau ai. Afai e lē o ia te oe faatonuga nei, ia faafesoota'i le kamupani na faatau mai ai le tou ogaumu mo ni faamatalaga patino.
- Mulimuli lelei i faatonuga e taofi mau lelei ai. E ono faigofie lava le mea e fai pe afai o loo iai ni vaega i le pito i lalo o le ogaumu e faamau agai i ai.

FAUTUAGA

Afai e lē sa'o ona faatulaga se ogaumu e ono lē totogia ai e lau kamupani inisiua ni mea e ono faaleagaina, o le mea lena e sili ai ona lelei lou faaogā o se tagata ua agavaa lelei mo le faatinoina o lea galuega.

Meafale uumi ma mamafa

E mafai ona feseeta'i solo meafale uumi ma mamafa a o lūlū se mafui'e ma faaleaga ai ni mea pe faamanu'alia ai nisi pe a pa'ū ifo iai se meafale. E tāua le vave ona e taumafai e faamau lelei meafale nei.

Afai e te nofo mautotogi, e tatau i lē ona le fale ona faataga oe e faamau lelei meafale uumi ma mamafa ina ia saogalemu ai. Ae tatau ona e talanoa muamua i ai.

Fai ia saogalemu

1. Faailoga le vaega o le puipui e gata ai le pito i luga o le meafale, ona faame'i ese lea o le meafale i luma mai o le puipui.
2. Su'e poo gafea o le puipui o loo iai vaega e mafai ona tu'itu'i iai fao, i lou tago e pōpō mālīe ma faalogo i le tatagi o se mea e malō. E mafai foi ona e faaaogā se meafaigaluega e alu i le uila, e su'e ai le vaega malō o le puipui.
3. Faaaogā ni fao vilivili se 12 e ta'i 63mm le uumi e vili faamau ai puipui u'amea o tulimanu o le meafale a o le'i toe una'i i tua i le vaega ua faatulaga ai. Ina ia aua ne'i soona aliali mai i luma tulimanu, faapipii e faataliaga le isi lua (Ls), ae faafaō i lalo le 'au o le lagolago aga'i i le puipui.
4. Vili faamau i lalo le isi 'au o le puipui i le meafale i fao vilivili e 8 e ta'i 15-25mm le uumi.

FAUTUAGA

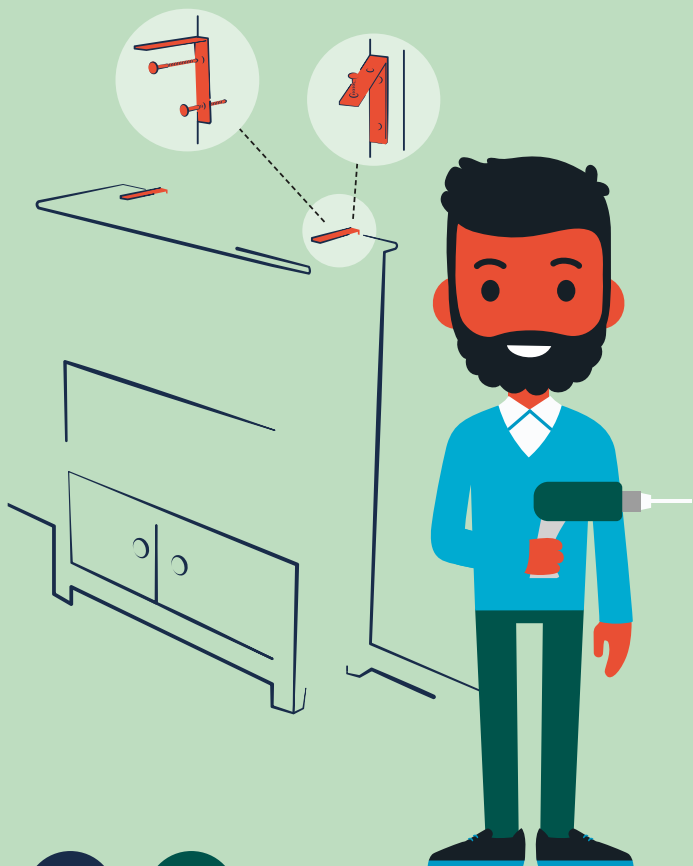
O loo maua taofi patino e faamaumau ai mea lapopoa mo le umukuka e pei o pusa'aisa, fulisa ma oveni e lē o pipii mau i le puipui o le fale. Fesili i le faleoloa o meaufale o lata ane pe siaki foi i luga o le initaneti.

Sauniuni a o nofo mautotogi

O lou nofo mautotogi i se fale e atili faigatā ai au sauniuniga mo mafui'e, ae o loo tele pea e mea e mafai ona e faia.

E matuā faigofie le taula'i i mea o i totonu o le fale. E tatau i lē ona le fale o loo e mautotogi ai ona faataga oe e te faia ni laasaga ina ia saogalemu na mea (e pei o le faamau lelei o meafale mamafa i le puipui o le fale), ae tatau ona e toe faafoi le puipui o le fale i ulua'i foliga sa iai muamua pe a oo ina e toe alu ese mai le fale. A o e le'i faia na gaioiga, talanoa muamua ma lē ona le fale poo le tagata ua faatulaga e vaaia le fale i mea o loo e mana'o e fai.

Ia e faailoa foi iai pe afai e iai ni au meafale lapopoa. Atonu e la te lē o mafau'au i le lamatiaga e ono tula'i mai ona o nisi o meafale peitai o le faia o se laasaga e puipui saogalemu ai na meafale o le a tuu'itia ai le ono faaleagaina ai o le fale ma faamanu'alia ai oe.

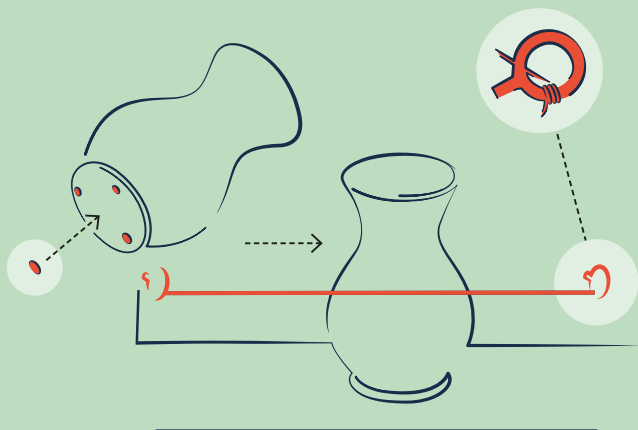

Mea o loo i luga o fata

E faigofie lava ona to'ulu i lalo mea o loo i luga o fata, e oo lava i ni mafui'e laiti. Fai loa i le taimi lenei ni laasaga e puipui ai au meafale taugatā ma sefe ai lou toe vevesi e tau faamamā le gasu pe a ta'e'i na mea.

Fai ia saogalemu

- Toso se manoa, nailoni poo se uaea tautau iefaamalama, i luma o tusi poo isi mea o loo faatutū i luga o se fata, ina ia lē faigofie ai ona pa'ūū pe a lūlū se mafui'e.
- Faapipii se Blu Tack poo se Quake Wax i le pito i lalo o mea teuteu mata'eta'e poo nisi mea tāua ina ia mau lelei ai.

DIY

QUICK
FIX

DIY

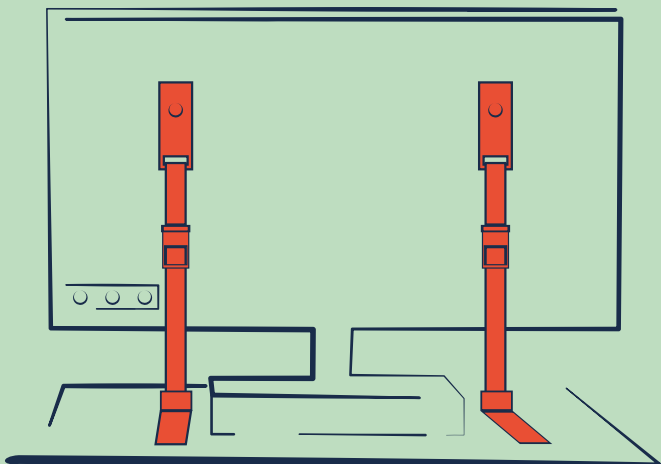
QUICK
FIX

Televise

E faigofie lava ona pa'ū mai i luma le TV pe a lūlū se mafui'e, ona o nei mea e uumi ma manifinifi.

Fai ia saogalemu

- Faaaogā fusi faapitoa e taofi mau ai le TV i luga o le fata o loo faatū ai.
- Fofola se fala e lē maseesee e faatū ai luga le TV ma tuu itiitia ai le feseeta'i o le TV, ae tatau ona faaaogā faatasi ma ni fusi e taofi mau ai.

Ata ua faavaa ma fā'ata

O ni ata o loo tautau i se uaea e mafai ona mafiti ese mai faamātau o loo lave ai pe a oo ina lūlū ni mafui'e. E tāua tele le faaaogā o faamātau talafeagai ia fua i le telē ma le mamafa o le mea o loo faatautau ai – o lona uiga e lē tatau ona tasi le fao e tautau ai se mea.

Fai ia saogalemu

- E lelei lava faamātau e tasi le fao e tautau ai mo ata e māmā pe afai o loo tu'itu'i le fao i se vaega malō, e pei o se laupapa malō o loo tu'itu'i iai le puipui.
- Soo se mea e tau mamafa teisi atu, o le a moomia ai se faamātau se tasi ae lua pe tolu fao e tu'itu'i ai, pe tele atu foi ni faamātau e moomia. O ata poo fā'ata e matuā mamafa e moomia ai se mea e sili atu ona malosi e tautau ai. Ma ia aua foi ne'i galo, e faaaogā se manoa malosi, ae lē o se manoa vaivai.

FAUTUAGA

A uma ona tu'itu'i le faamātau i luga, tautau le ata ona toe toso mai lea i luma ina ia mafai ona sulu atu lou lima i tua e oomi i totonu le faamātau e faamau.

DIY

QUICK
FIX

Le lima vave

E lima laasaga o sauniuniga e na o le lima minute e faatino ai!

- 1 Vaai se fala e lē maseesee e fofola e faatū ai luga se tama'i masini e alu i le eletise (e pei o se TV poo se microwave).
- 2 Faapipii se Blu Tack poo se Quake Wax i le pito i lalo o mea teuteu mata'eta'e poo nisi mea tāua ina ia mau lelei ai i o latou tulaga.
- 3 Vaai se loka e fai sona lave e faamau i le faitoto'a o se kapoti poo se pusatoso o loo tuu ai i totonu ni mea mata'eta'e. Aua ne'i faaaogāina se loka sila, auā e lē lava le malosi e mau ai pe a lūlū se mafui'e. E sili ona lelei loka e fai le lave ina ia lē mafai ona lote e tamaiti.
- 4 Sii se meafale mamafa e faatū i luga o se fata poo se kapoti e maualalo.
- 5 Aveese le fao sa faaaogā e tautau ai se ata, ae avatu i ai se faamātau talafeagai.

E ono mafua'aga e lē sauniuni ai mo ni mafui'e (ae aisea e tatau ai pea ona e nofo sauni)

1

"E feololo a le mafui'e na lūlū ae na sao mai ai lava lo'u fale. Ou te mautinoa lava o le a toe sao mai foi."

Aisea e tatau ai pea ona e nofo sauni

Afai na sao mai lou fale i se mafui'e mata'utia, o lona uiga o lena e te nofo i se vaipanoa o loo ola ai papa o le a mautinoa e toe lūlū ai foi se isi mafui'e. Ma e mafai i le mafui'e o le a sosoo mai ona afaina ai lou fale i se tulaga e matuā ese lava mai isi taimi muamua atu.

4

"E leai so'u taimi."

Aisea e tatau ai pea ona e nofo sauni

E pisi uma lava tatou, ae o le faia o ni nai laasaga laiti e mafai ona telē se suiga lelei e i'u iai pe a lūlū se mafui'e. Fai le mea e mafai ona e faia i le taimi nei, ae faaaogā le tatou lisi o mea e tatau ona fai o loo i lenei polosiua e fuafua ai nisi galuega e fai.

2

"Ou te manatu ai lava se taugatā."

Aisea e tatau ai pea ona e nofo sauni

O le tele o laasaga o a tatou sauniuniga e lē tele se tupe e faaalu ai. E oo lava i galuega tetele, e pei o le aveesea o ālaasu, e masani ona vave faataunuu ma taugofie le faatupega nai lo se tau o manatu iai le toatele o tagata.

5

"Ou te lē o nofo i se nofoaga e ono lamatia i mafui'e."

Aisea e tatau ai pea ona e nofo sauni

O loo saofa'i faavalalua Niu Sila i luga o ipu poo papa tetele e lua o le Eleele, o lona uiga e soo se itu lava o le atunuu e mafai ona faatama'ia i se mafui'e malosi. E tusa lava pe e te lē nofo latalata i ni vaega ua iloa o loo iai ni papa e ono feseeta'i, ae mafai lava ona faaleagaina lou fale mai se mafui'e malosi e ui e mamao se mea e lūlū ai. Poo fea lava e te nofo ai, e tāua pea le nofo sauni.

3

"O loo iai la'u inisiua, e tusa lava la pe matuā faaleagaina lo'u fale, e toe fai lava e le inisiua."

Aisea e tatau ai pea ona e nofo sauni

E matuā tāua lava le iai o se inisiua talafeagai, faamalo atu! Peitai o se tasi o aafiaga autū lava o se fale ae faaleagaina, o tulaga faaletonu e sosoo mai ai. O le faia o laasaga sauniuni i le taimi nei, o le a lē tele ai foi se faalavelavea mo oe ma lou aiga, ma ia vave ai ona e toe foi i ou tiute masani.

6

"E iai a'u mea e sili atu ona tāua e tatau ona ou faia nai lo le sauniuni mo mafui'e."

Aisea e tatau ai pea ona e nofo sauni

O le taimi lava e lūlū faafuase'i ai se mafui'e matautia, ua leai ma se taimi e te sauni ai. O le tala fialia i le tele o laasaga o loo ta'ua iinei, o le taimi lava e mae'a ai ona fai, e leai se isi mea e toe mana'omia ona fai. Amata nei loa ma fialia i galuega uma ua mafai ona e faia!

Pe a mavae se mala faalenatura mata'utia na tupu

I nai ulua'i aso talu ona mavae se mafui'e, poo se isi mala faalenatura, e tãua ona faagaioi loa lau fuafuaga ua faatulaga mo se faalavelave faafuase'i. Tausi ia te oe lava, lou aiga ma fesoasoani atu i isi pe a e mafaia. Ia faamautinoa o loo saogalemu, maloloina, malupuipua ma malutia lou fale mai tau loulouã. A mae'a ona faia uma mea na, ua mafai loa ona e mafaufau e fai se talosaga mo mea ua faaleagaina i lou fale poo lou laufanua.

Afai o iai ni mea ua faaleagaina, o nisi nei o fautuaga ina ia faafaigofie le faagasologa o le talosaga o le a fai:

- Afai e mafai, pu'e ata o mea ua faaleagaina a o e le'i lafoa'ia se mea, ma a o le'i faia ma ua mae'a ona faia ni galuega toe faaleleia. Sefe nei ata i le cloud poo se isi nofoaga e saogalemu ma faigofie ona e toe tapa atu i ai.
- Lisi uma i lalo vaega taitasi poo meafaitino uma o loo e pu'eina ata a o e faataamilo solo. O le a fesoasoani e te iloa gofie ai ata i se taimi o i luma ma ia faamautinoa ua e pu'e uma mea taitasi.

A o e faamautinoa ia faamuamua pea lou saogalemu, o se mea lelei tele le vave ona fai sau talosaga i le inisiua pe a mavae se faalavelave. E oo atu i le lua tausaga le umi e faaulu ai sau talosaga i le inisiua i mea ua faaleagaina. Ae peitai, a sili atu i le tolu masina a o le'i faia lava sau talosaga e ono afaina ai le mafai ona fai lau talosaga, ma ono i'u ai ina teena lau talosaga.

Ua matou faipaaga ma le tele o inisiua tuma'oti ina ia latou asiasia, iloilo ma faia se faai'uga o ni a tatou talosaga i tupe e totogi i mea ua faaleagaina i ni mala faalenatura. O i latou e fesoota'i atu iai mo le faagasologa o talosaga o inisiua ma e mafai ona latou taliina soo sau fesili. E mafai ona e faaogā mai le initaneti poo le telefoni e fai mai ai sau talosaga i lau kamupani inisiua.

Ua uma ona faatulaga lau inisiua?

E tãua tele le iai o sau inisiua e kava ai lou fale ma meafale ina ia mafai ona toe sologa lelei mea mo oe pe a mavae se mala faalenatura. E lē gata i lea, o le iai o sau inisiua mo lou fale motu lea e kava ai pe a mu le fale (o le tele lēna) o lona uiga e otomeki lava ona e agavaa ai mo le inisiua a le NHC Toka Tū Ake, NHCover.

E tãua le fai ma toe faitau faamatalaga o lau inisiua, o lea ia faaogā se calculator i luga o le initaneti e siaki ai poo lava le kava o le inisiua o lou fale e toe fau ai sou fale pe afai e matuā faaleagaina, ma ia lava le kava mo au meafale e toe sui ai pe a faaleagaina au meafale.*

Pe gafatia e le tou auaiga ona toe faaleleia lava e outou mea mo outou pe a uma se mala faalenatura?

Pe a tupu se faalavelave faafuase'i, o le a matuā pisi le Civil Defence ma auaunaga mo faalavelave faafuase'i, e fesoasoani i tagata o loo latou matuā moomia le fesoasoani. O lou tiute le faamautinoa ua iloa uma e lou aiga ma tagata o loo e tausia, gaioiga e tatau ona fai, ma o loo maua uma lava e outou mea tou te moomia e ola ai.

Tagai i le **getready.govt.nz** ma mulimuli i laasaga faigofie ina ia faamautinoa ua nofosauni lou auaiga.

* Mai le aso 1 Iulai 2020, ua lē o toe totogia e le NHC Toka Tū Ake ni inisiua i meafale e faaleagaina.

Julian Thomson | GNS Science

Lau Lisi o Mea e Sauniunia mo Lou Fale

Luga o lo’u fale

- ☐ O lea ua aveese la’u ālaasu umi pe faasimā ae sui i se ālaasu e māmā atu.
- ☐ E māmā lava mea o loo ato ai lo’u fale (e pei o apa) ma ua matuā mau lelei ona tu’itu’i i iviivi.
- ☐ O mea mamafa o loo ato ai lo’u fale (e pei o le simā poo tiles) ua matuā faamau lelei i le faavaa o loo pito i totonu.
- ☐ Ua ou faaaogāina fusi e faamau lelei ai paipa o tanevai. Poo, afai ua lē o toe faaaogāina le tane, o lea ua ou aveesea.

Autafa o lo’u fale

- ☐ Ou te iloa o loo malosi lava puipui e taofi ai le palapala ma o loo iai i se tulaga lelei.
- ☐ Ua uma ona ou faamautinoa ua faamau lelei i le filifili soo se fagu kesi lapoa o loo faatū i fafo.
- ☐ Ua ou iloa le auala e tapē ai ki o le matou vai ma le kesi pe a tupu se faalavelave faafuase’i.

Lalo o lo’u fale

- ☐ O loo mautū lelei le faamauina o le tino o lo’u fale i lona faavae (faaaogā i ai fao Z, o uaea, poo lalago talafeagai).
- ☐ O loo lava mea e fusi ai pe afai o loo faatū le faavae i luga o pou, pe silia ma le 600mm le va o le palapala ma le fola o le fale.
- ☐ O loo lelei faavae o lo’u fale.
- ☐ Ua uma ona faapipii faamau e faigofie ona fetuuna’i i le va o le fagu kesi ma paipa faapea ma paipa o loo faaalu ai le kesi poo le vai.

Inisiua

- ☐ Ua ou totogia la’u lava inisiua ina ia mafai ona toe faaleleia pe toe suia lo’u fale pe a oo ina faaleagaina i se mala faalenatura.
- ☐ Ua ou totogia la’u lava inisiua ina ia mafai ona toe sui a’u meafale pe a oo ina faaleagaina i se mala faalenatura.
- ☐ Sa ou faitau i faamatalaga ua saunia i le **www.knowyourcover.co.nz** ina ia ou malamalama atili ai i mea e mafai ona kava e la’u inisiua mo ni mala faalenatura ma mea foi e gata mai ai le kava.
- ☐ Ua ou iloa mea e lē o kava (mea e faaleagaina ae lē totogia) e le inisiua pe a tupu se mala faalenatura.

Totonu o lo’u fale

- ☐ Ua ou faaaogāina ni lagolago e faamau ai aga’i i le puipui o le fale, a’u meafale uumi ma mamafa (e pei o pusa’aia ma fatatusi).
- ☐ Ua ou faaaogāina fusi e faamau lelei ai la’u kalone vaivevela.
- ☐ Ua faamau lelei la’u ogaumu e tafu i fafie e tusa ai ma faatonuga mai le kamupani na gaosia.
- ☐ Ua faatutū a’u meafale mamafa i luga o kapoti poo fata maua lalalo.
- ☐ Ua ou faapipii ni faamau e loka ai kapoti e mautinoa ai e lē to’ulu mai i fafo ma ta’ei mea o loo iai i totonu.
- ☐ Ua ou tosoina se manoa meme’i i luma o fata e taofi mau ai mea o loo faatutū ai.
- ☐ Ua ou faaaogā se Blu Tack poo se Quake Wax e faamau lelei ai mea mata’eta’e e pei o mea tuuteu ma isi mea taugatā.
- ☐ Ua ou faaaogāina faamātau talafeagai e tautau ai ata ma fā’ata e lē to’ulu ai i lalo.
- ☐ Ua ou faaaogāina fusi faamau ma fala e lē maseesee e faatutū ai luga mea e alu i le eletise (faataitaiga: TV, microwave) e taofi ai mai le pa’ūū poo le feseeta’i.

O mea autū e lima ou te mana’o e Faalelei ma Faamau o:

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5